

др Љубивоје Стојановић¹

Универзитет у Источном Сарајеву, Богословски факултет, Фоча
Висока школа струковних студија „Миахило Палов“, Вршац

Прегледни
рад

др Вера Ж. Радовић²

Универзитет у Београду, Учитељски факултет

Корелација вере и знања у васпийању и образовању

Резиме: Корелација вере и знања је моућа и иоиредна, иодразумева ироіресивну креа-
иивносі свих сиваралачких судјеката у васпийању и образовању. Свака једносіраносі је
уірожавајућа чињеница којом иојединци себе искључују из сиваралачкоі ироцеса. Збоі шоіа
је неоиходно сіално неіовање куліуре дијалоіа и куліуре надметања у најіозиіивнијем
коніексіу, шоіо доіриноси сиваралачкој усіешносіи иоред свих различіосіи које иока-
зујемо и са којима се сусрећемо.

Васпийање и образовање исіовремено су и ираво и обавеза сваке личносіи и свих
друшівених заједница. Тамо іде је усіосіављена добра корелација вере и знања сиваралач-
ка усіешносі иојединца и заједнице је осіварива, док іамо, іде іосіоји несклад и сукоб
између вере и знања, неминовно долази до две оіасне једносіраносіи, верскоі фанатізма
и борбеноі „научноі“ аіеизма. Како је наше иоднедље искусило ираіизам једноі и друіоі,
уз не малу оіасносі неке нове једносіраносіи данас, смаірамо да овај наш рад іреба да
іодсіакне све добронамерне сивараоце да иромишљају и решавају корелацију вере и знања.
Независно од нечијеі оіредељења, које нико никоме не може да намейне насилно, желимо да
у ирви илан сіавимо одіоворносі свакоі сивараоца (іоседно у ироцесу васпийања и обра-
зовања деце и младих), која иодсіиче добронамерносі. На іај начин све различіосіи
добдијају своју смислену меру, іосіају креаіивне чињенице у сиваралачкој коеізисіиенцији
одіоворних и добронамерних сиваралаца.

Кључне речи: корелација, вера, знање, одіоворносі, добронамерносі, васпийање, обра-
зовање.

1 agapije2013@gmail.com

2 vera.radovic@uf.bg.ac.rs

Увод

Говорити о корелацији вере и знања на почетку 21. века у транзиционој Србији значи превазићи све једностраности из претходних векова, посебно оне које се тичу друге половине 20. века. Много је оптерећујућих чињеница које могу одвести на различита беспућа, ако се бар мало подлегне површном и брзоплетом увиду у неки ранији догађај. Кад знамо да многи данас живе само од сећања на прошлост и под притиском саможивог нагона да пронађу и дехуманизују „кривце“ за сопствену неуспешност, неопходно је да настојимо да не подлегнемо том утиску. Само тако је могуће изградити стваралачку одговорност и бити непристрасан и искрен у ставу и критици. Без тог предуслова мишљење је угрожено и брзо подлеже различитим идеолошким једностраностима. Тада и вера и знање постају жртве нестваралачких идеолошких промотера и острашћених, а неупућених и неделатних навијача, масе људи која се приклања бројнијим групацијама, не доживљавајући другога и себе као слободне личности. Све је сведено на уочавање разлика и инсистирање на сукобима због различитости. Ову једностраност, као стварну опасност која угрожава стваралачки оптимизам, треба препознавати и тражити начине да се лоше стање преобрази на боље. Посебно је важно и потребно сачувати васпитно-образовни процес од таквих једностраности.

Непристрасно стваралаштво и искрена критика подразумевају стварно превазилажење оптерећености пореклом и припадношћу сваког стваралачког субјекта. Све док се то не оствари, постоји опасност једностраног приступања свим питањима и проблемима, што доводи до површности и брзоплетости под теретом следбеничког пасивизма. Тада су одговорност и добронамерност спутане категорије у стваралаштву појединца и читавих колективитета. Нико не тражи оно што може бити корелативна вредност, свако жели да докаже да је само он у пра-

ву и да припада једином „исправном“ колективитету. То даље производи незаустављиве сукобе са несагледивим последицама, што појединци превиђају, будући да их само коментаришу, немајући лично искуство доживљеног трагизма оних које или оправдавају или осуђују. На терену вере и знања све ово мора бити ослобођено од свих недоречености и страхова од другог и другачијег. То је могуће само онда кад сваки појединац почне да промишља своју одговорност и осмишљава добронамерност према свакоме, уместо што има неугасиви нагон да тумачи и осуђује ставове и поступке других. Ово је превасходна дужност свакога који за себе тврди да је верник и ко васпитава и образује децу и младе, што не значи истицање вере у први план – него подстицање верничке и педагошке одговорности као показатеља остваривости, а не доминантности над другим и другачијим.

Прогони неистомишљеника су непоретиве историјске чињенице, како у име вере, тако и у име „научног“ атеизма. Остаје отворено питање, има ли више икаквог смисла бавити се промашајима појединаца, свеједно да ли у име вере или знања – науке, тако што ћемо престано додавати нове разлоге за још веће сукобе? Наравно да нема! Појединци се боље сналазе тражећи кривице других, него у стваралачком настојању да препознају корелативне могућности којима ће се наслеђе сукоба из прошлости преобразити у добро искуство сусрета и сарадње овде и сада. То се види најбоље у оним случајевима када се за доследност проглашава неспремност за било какву комуникацију са неистомишљеницима. Није добро овај недостатак проглашавати позитивним стваралачким чином, потребно је подстицати трезвеније стваралачке пориве код свакога човека. Све док се појединац бави само собом и сопственим навијачким табором, он неће бити у могућности да разуме свеобухватне стваралачке токове. То није могуће приметити у стању самоизолације појединца и колективитета, што додатно усложњава

све стваралачке процесе. Школа као простор у коме се афирмише стваралачка слобода мора да се преобликује на добробит деце и младих, родитеља и наставника, истовремено уважавајући прошлост, водећи рачуна о савременим потребама али и о будућем тренутку. То захтева ангажовање свих стваралачких капацитета. На то указују јасно и недвосмислено речи:

„На прагу глобалне „цивилизације знања“ када се потврђује предсказање Х. Џ. Велса о томе како ће историја будућности бити трка између образовања и катастрофе, задатак образовања је да растаче функционализацију и позитивизам знања, отварајући могућности да друштво усмерава технолошки и научни развој у корист вредности критичке рефлексije, солидарности и креативности, општег интереса и благостања свих [...] Зрело друштво није могуће без умног и пунолетног појединца који је у стању да критички промишља [...] Привид средњег света је идеолошки рефлекс ауторитарне структуре друштва и инструментализованог знања [...] Тај привид ствара и систем образовања у коме је абдикација од личног става, радозналости и критичког преиспитивања [...] Школа је постала [...] део тржишног механизма, механизма принудне социјализације, центар за тренинг практичних вештина [...] Управо у таквом свету мора се чути порука да будућност није у техничком, инструменталном разуму, него у разуму који разуме самог себе“ (Indić, 2009: 83–84).

Успешност заговараних идеја из овог навода умногоме је условљена степеном корелативности вере и знања. Само кроз њихову усаглашеност могуће је на прави начин разумети смисао човекове слободе и меру постојања у времену и вечности. Недовољно је само знати да је човек биће које се рађа, живи извесно време и потом умире. Потребно је свестраније приступање тајни човековог живота, јер је очигледно да се скоро нико не мири са чињеницом нестајања света и човека. Наравно, постоји мноштво различитих теорија о постанку и трајању, смислу и

начину постојања у времену и вечности. То треба разумети као креативну димензију саме вере, која није наређена него се непрестано стиче, баш као и само знање. То недвосмислено кандидује веру као креативну одредницу у васпитно-образовном стваралаштву у свој њеној свеукупности и са свим различитостима које у њој постоје. Зато слободно можемо рећи да су заједничка одредница вере и знања новозаветне библијске речи: „Да буде савршен Божји човек, спреман за свако добро дело“ (Biblija, 2010: 2. Tim. 3: 16).

Кад се препозна добродетел као одредница човековог постојања, вера и знање, постају лако усагласиве категорије, независно од степена остваривости или неостваривости појединца у једној или другој. То, наравно, не значи обезвређивање једне или друге стваралачке одреднице, реч је о указивању на корелативну капацитетност и једне и друге стваралачке категорије. Овде је, такође, важно истаћи и то да усаглашавање никако није уопштавање којим се једно фаворизује, а друго потискује. Ради се о указивању на стваралачку коегзистенцију која подстиче јединство у различитости.

Заједничке одреднице

Динамичка коегзистенција вере (религије) и знања (науке) је очигледна, чак и онда кад у неким случајевима постоји евидентна нетрпељивост острашћених појединаца. Та острашћеност појединаца подстакнута је недовољним знањем и слабом вером, док тамо где је знање у сталном процесу усавршавања и вера у сталном успону уверења, нема места површној острашћености. На то указују речи великог научника:

- „Наука без религије је хрома, религија без науке је слепа [...]
- У овом нашем материјалистички обојеном добу озбиљни научни радници једини су дубоко религиозни људи [...]

- Наука може само установити шта је [...] Са друге стране, религија се бави само вредновањем људских мисли и дела [...] добро познати конфликти између религије и науке у прошлости морају се приписати несхватању овога што смо овде навели [...]“ (Ајнштајн, 1998: 25).

Дакле, неопходно је стално трагање и налажење онога што можемо именовати као заједничке одреднице вере и знања – религије и науке. При свему томе свака од њих остаје на „свом“ терену, само се ствара повољан амбијент на међупростору, до кога се понекад долази преко моста (хоризонтала), а понекад уз помоћ подигнутих лествица – мердевина (вертикала). Веома је важно препознавање кад је чему време и место и којим путем је могуће доћи до једне или друге одреднице.

Савремено васпитање и образовање у својој мултидисциплинарној комплексности дају довољно простора свим стваралачким настојањима. То треба разумети афирмативно у контексту вере као могућег животног става и знања као покретача и осмислитеља стваралачке пуноће живота. Ту никако не треба пристати на идеју њиховог поистовећивања, као ни на идеју о неусагласивој супростављености. Тражећи заједничке одреднице вере и знања ми желимо да укажемо на важност једно и другог, као и могућност њиховој садејства са добрим последицама за све, без обзира на лично уверење и степен остваривости. Управо у том превазилажењу бројки као мерила стваралаштва и остваривости треба тражити и налазити добре разлоге за препознавање одредница које покрећу напред, а не обустављају стваралачке токове. Због свега тога верски садржаји у наставним програмима морају бити просветитељски настројени, слободни од свих видова пропаганде и идеологизације. Њихову реализацију не треба препустити „васпитачима“ педагошки неспособљеним за рад са децом и младим и непознатим са ос-

новном сврхом васпитања и образовања исказаној у Клафкијевој замисли о двоструком откривању у настави (Klafki, 1985). Откривање спољашњег света и откривање себе у процесу сазнавања заправо је корелација знања и вере. Јер, откривајући спољашњи свет, сазнајући неке објективне чињенице о њему и, на тој основи, изводећи закључке и судове, истовремено откривамо себе и развијамо своје капацитетете – интелект и вољу да сазнајемо више и стваралачки делујемо. Даље нас то покреће да стално преиспитујемо границе свога сазнања и не дозволимо да нас заведу сујета и самодовољност. Другим речима:

„Образовни идеал, на пример, може бити да свако дете научи да ужива у радости открића. Наставников циљ у истом контексту може бити специфичнији и постижнији крајњи циљ – да свако дете у разреду види неки смисао у учењу онога што мора бити научено“ (Piters, 2012: 47).

Свака пропаганда и идеологија, неприлагођена дечјем поимању и педагошким циљевима, спречава то унутрашње откривање и радост открића.

Усагласиве различитости

Начин на који се неке или нечему приступа умногоме условљава даље стваралачке токове, због тога је важно непрестано превазилажење једностраности, површности и брзоплетости у промишљању другог и другачијег. Ово је нарочито важно у погледу разумевања вере и знања, јер највише једностраности у историји је показано баш у вези са погрешним разумевањем једне или друге. Треба рећи да су у вези са овим најнеприроднији страхови неостварених верника од научних истина и открића, што је понекад у прошлости резултирало организованим насиљем над истраживачима. Било је, наравно, насиља „у име народа“ над верницима, али то никако не сме да подстакне идеју о реципроците-

ту, свако мора да препозна и превазиђе своју недобронамерност. На то сваког искреног верника обавезује Христова молитва са крста на Голготи, за оне који Га муче и ругају Му се: „Оче, опрости им јер не знају шта чине“ (Lk. 23: 34). Како нико од нас није поднео веће муке од оних које је поднео Христос, то значи да је неумесно истовремено бити и верник и злопамтити било коме било шта.

Вербална спорења могу бити понекад и плодносна, под условом да се трудимо да уважавамо богодаровану слободу другог. То је могуће само онда кад свако победи своје унутрашње страхове и блокаде и отвори се за другог, не сматрајући га својим непријатељем само зато што има другачије уверење. Ако тај неко са друге стране показује нетрпељивост до непријатељства, опет имамо јеванђелски позив као одредницу: „Љубите непријатеље своје [...] И како хоћете да вама чине људи, чините тако и ви њима [...]“ (Biblija, 2010: Mt. 5: 44; Lk. 6: 31).

Овде се јасно препознаје инсистирање на одговорној друштвености верника, што превасходно подразумева уважавање свих стваралачких облика, што укључује и научна достигнућа. Тако препознајемо важност знања у људском животу, што нас чини добронамерним и пријемчивим за стваралачку иновативност. Будући тако усмерени једни према другима и једни са другима, ми постајемо отворени за комуникацију у којој се трудимо да дамо све од себе, а не само да присвајамо за себе или намећемо своје потребе и ставове једни другима.

Кад знамо да су неки „спорни“ појединци из света науке били стварно религиозни људи, а не само у сукобу за неким верским структурама, онда свему приступамо другачије. Стога је важно у промишљању оновремених сукоба знати неке појединости, као што су следеће чињенице: Никола Кузански (1401–1464) био је немачки кардинал; Никола Коперник (1473–1543) био је доктор канонског (црквеног) права; Галилео Га-

лилеј (1564–1642) био је један од оснивача Папске академије наука; Лаплас (1749–1827) своје образовање стекао је у школи бенедиктинског римокатоличког реда. Постоји мноштво оваквих потврђујућих примера о религиозности великих научника, што не треба уопштавати и поједностављивати, посебно је неумесно користити као било какав противаргумент. Наша намера је да навођењем само неких појединаца укажемо на стање неког времена у коме су у вера и знање – наука и религија, биле у сапостојећим релацијама. То се у неким случајевима лоше и погрешно рефлектовало, али такве историјске чињенице не треба погрешно разумети и тумачити као коначни раскорак вере и знања. Познати су поименце скоро сви појединци који су произвели нетрпељивост, и мислимо да то стање најбоље илуструју речи из прве половине 20. века, које се односе на једног од наведених истраживача и његове савременике: „Галилеј је био религиозан и признавао потпуну сагласност између природног откривења у природи и божанског откривења у Библији. Али се бунио против буквалног схватања Библије, које води до несагласности са науком“ (Svjetlov, 1936: 110).

Овде, заиста, ништа није спорно, све је јасно, реч је о истраживачкој иновативности која не одбацује Библију као темељ вере, него покреће из стања верског пасивизма у одговорно стваралаштво. Не ради се о негацији верских истина и библијских садржаја, реч је о превазилажењу неких ранијих стереотипа у приступу тим религијским одредницама. Ту се не ради, дакле, о негацији вере у Бога као стваралачког феномена, као ни о негацији самог Бога, већ се подстиче религијска креативност самих верника. Креативни философи религије добро знају следеће: „Бог Библије [...] божанство узрока и последице [...] доследан је и то се поклапа са науком [...]“ (Rot, 2007: 25).

То је тако кад је у питању Бог, али кад је у питању човек верник или неверник, онда имамо одређене недостатке које стварају сами људи.

То се увек догађа услед недостатка ваљане аргументације, што је последица не само незаинтересованости и неинформисаности већ најпре васпитно-образовне сигурности. Због тога је најбоље да нико никоме ништа не намеће и нико никога не омаловажава и не дехуманизује зато што тај неко верује како верује или не верује уопште. Овде треба указати на две опасне крајности, мишљење оних који не верују да је вера „сујеверје из далеке прошлости“, са једне стране; као и став неких верника да напредак науке и технике „угрожава“ веру и вернике. Треба јасно рећи, у вези са овим и њима сличним једностраностима:

„Оба су ова избора (верника против атеиста и атеиста против верника – В. Р. – Љ. С.) далекосежно опасна. Оба ће умањити племенитост човечанства. Оба ће ограничити нашу будућност. Оба су непотребна. Библијски Бог се може поштовати и у катедралама и у лабораторијама. Његово дело је узвишено, застрашујуће, интригантно и предивно – и никако не може бити у сукобу са самим собом. Само ми несавршени људи можемо да започнемо сличне битке, и само ми можемо да их окончамо [...]“ (Kolins, 2009: 205–206).

Овде треба препознати јасан васпитно-образовни императив да се све раније несугласице вере (религије) и знања (науке) превазиђу. Релативно скоро уведени наставни предмети у школски програм основне и средње школе – верска настава и грађанско васпитање – пред великим су изазовом који подразумева одговорност у тражењу и налажењу решења. У педагошкој научној и стручној јавности стидљиво се апелује на одговорност креатора образовних политика питањем да ли су у програму основношколског и средњошколског васпитања и образовања била неопходна два предмета између којих би ученици (то јест њихови родитељи) требало да направе избор. Реч је о садржајима који би требало да буду основа за корелацију вере и знања (религије и науке) у циљу васпитања аутономије

мишљења, толеранције, солидарности и других пожељних људских особина. Остаје отворено питање зашто би деца требало да праве избор између „верских“ и „грађанских“ вредности опредељивањем за један предмет? Зар суштина васпитања није у образовању деце и младих као верујућих грађана – одговорних, слободоумних, стваралачких, делујућих, толерантних и солидарних личности које ће својим знањем и способностима доприносити општој добробити? „Јер је вера без дела мртва“ (Библија, 2010: Јак. 2: 17). Ове библијска речи наводи и Свети Сава у Беседи о правој вери (Ђорђевић, 1998: 32), желећи да укаже на неодвојивост делатности и мишљења. Вера и знање морају своју присутност и корелацију потврдити у свакодневной делатности и понашању човека. Ако у томе као васпитачи постигнемо успех, хоће ли бити важно да ли је и зашто дете успело да веру у Бога, у себе (своје знање и способности) и у друге људе (исте или различите вероисповести) развије у оквиру наставе овог или оног предмета? А ако не постигнемо успех, онда ћемо се суочити са проблемима који ће још више умањити важност предметне исцепканости у реализацији ових, веома важних васпитно-образовних циљева. Овде треба имати у виду да педагогија и њене дисциплине попут дидактике већ одавно афирмишу корелацију и интеграцију садржаја, проблемски приступ, модуларни приступ, тематско планирање и друга решења којима настоје да умање једнострано поимање стварности засновано на предметној исцепканости и неповезаности.

Обожјење и равнобоштво

Вера је конкретан догађај, начин постојања, а не само неко уверење које на крају постаје само противљење свему другачијем од мог убеђења. Вера је живот, а не само став о животу, због тога у делу вере нема места противљењу и насиљу над неистомишљеницима. Оно што се може оз-

начити као посебан квалитет вере јесте позив човека да се обожи, постане „бог по благодати“, остајући у свему томе и даље човек. Не, дакле, бог уместо Бога, што су давно пре нас пожелели првостворени људи Адам и Ева, будући лаковерни, онда кад је требало да сами донесу одлуку о себи. Та радња се одиграла на следећи начин:

„И узевши Господ Бог човека намести га у врту Едемском да га ради и да га чува [...] говори: Једи слободно са сваког дрвета у врту. Али са дрвета од знања добра и зла, с њега не једи, јер у који дан окусиш с њега, умрећеш. И рече Господ: Није добро да човек буде сам, да му начиним друга према њему [...] И Господ створи жену од ребра које узео од Адама, и доведе је к Адаму [...] А Адам рече: [...] Нека јој име буде човечица, јер је узета од човека [...] Али змија беше лукавија мимо све звери пољске ... па рече жени: Је ли истина да је Бог казао да не једете од сваког дрвета у врту? А жена рече: Ми једемо са сваког дрвета у врту, осим са онога усред врта, казао је Бог, не једите са њега да не умрете. А змија рече жени: Нећете ви умрети. Него зна Бога да ће вам се у онај дан када окусите отворити очи и постаћете као богови и знаћете шта је добро, а шта зло [...] И жена видећи да је род на дрвету добар за јело и да га је милина гледати и да је дрво врло драго ради знања, узабра са њега и окуси па даде мужу својему ... Тада им се отворише очи и видеше да су голи, па саплетоше од лишћа смокова себи прегаче [...] И зачувши глас Господа [...] сакри се Адам и жена му испред Господа међу дрвета у врту [...]“ (Библија, 2010: 1. Мојс. 2:15; 3: 9).

Овај навод неко може да посматра као бајковити опис, и да му ништа не значи тај догађај, док је за сваког верујућег човека ова радња више од догађаја у прошлости. Јасно му је да свакодневно пролази кроз исти изазов који су прародитељи решили на своју штету: обожење или равнобоштво. Промишљајући даље смисао вере, види да Бог не кажњава човека смрћу, него је то човеков самовољни избор на беспућу идеологије равнобоштва. Разуме да се Бог бори за

њего непрестано, што потврђује својим празновањем Божића, Васкрса и других празника у литургијском заједничењу са другим људима. Јасно му је да без знања о овим чињеницама вере његов верски живот нема смисла, своди се само на слепо следовање древних обичаја које не разуме и не жели да промишља. Тако сведен само на обичајно сујеверје не може да има смислено искуство вере, постаје лак плен идеолошких неспоразума и сукоба са несагледивим последицама. Све другачије од његовог наслеђеног, често недоживљеног, убеђења за њега је опасност коју треба елиминисати. То је верски фанатизам који све формализује и свему одузима стваралачку креативност свођењем вере на нешто што је дефинисано у далекој прошлости, нама сада је остало само беспоговорно следовање. То није тако, о чему сведоче јасне речи:

„У свести данашњих већине људи реч вера [...] значи прихватање начела и вредности без испитивања [...] Верујем у нешто значи: прихватам и не разумем. Приклањам главу и потчињавам се ауторитету [...] Установљена је парола коју неки сматрају за квинтесенцију метафизике, а она је, у ствари, претпоставка сваке тоталитарности: Веруј и не истражуј! Треба да кажемо недвосмислено да такво схватање вере нема никакве везе са смислом који тој речи (вери – В. Р. – Љ. С.) придаје јудеохришћанско предање [...] Ма колико да вера делује као потпуна, увек постоје могућности њеног умножавања и сазревања. Она је динамично, увек „несавршиво савршенство“ (Janaras, 2000: 23–25).

„Догмати Цркве нису бројем ограничени – наине за сваку епоху се могу установити нови догмати, јер Црква је живи организам, а Свети Дух се не везује само за одређене историјске епохе. Међутим, да би се појавио неки нови истинити догмат Цркве, а не неко лично мишљење, потребно је да он прође кроз заједницу Цркве у њеној свеукупности, а не да потиче само од неколицине људи па макар они били и светитељи [...]“ (Zizjulas, 2003:12).

Разумети стварност човековог богодарованог обожења и препознати бесмисао идеологије равнобоштва може само човек који се труди да буде заиста религијски интелектуалац. Непросвећени следбеник који је оптерећен многим религијским страховима, не знајући ништа о стварности обожења свакога човека, подлеже притиску борбе за опстанак и идеји: Да нас буде више него њих! Несвесно пристаје на оно са чим се не слаже, уместо рада на сопственом обожењу и подстицања других да разумеју и прихвате стварност обожења свакога човека, следује и пропагира идеологију равнобоштва. Често појединци тога нису свесни због своје следбеничке острашћености и обожавања вођа који их воде у многе расколе, чији смо сведоци и у наше време. Не само оних који су препознати и означени него и многих других који оптерећују црквени живот тако што појединци имају „свог свештеника“, сматрајући све друге вернике и свештенике осим себе и свог духовника недостојним. То се даље продужава на припаднике других религијских заједница. Врхунац одвојености од љубави Божије показује се онда кад се заговорници љубави према сваком човеку, без обзира на порекло и припадност, проглашавају слугама сатаниним. Шта то значи? Да Бог жели подељено човечанство, а сатана нас „заварава“ идејом човекољубља? Па то није никако могуће. Због тога је важно навести и следеће речи из новозаветног текста:

„Вољени, љубимо једни друге [...] Који не љуби не познаје Бога; јер Бог је љубав [...] Бога нико никада није видео; ако љубимо једни друге, Бог у нама пребива [...] У љубави нема страха, него савршена љубав изгони страх напоље; јер је у страху мучење, а ко се боји није се усавршио у љубави [...] Ако ко каже: Љубим Бога, а мрзи брата својега, лажа је; јер како не љуби брата својега којега види, како ће љубити Бога, којага није видео? И ову заповест имамо од Њега: Који љуби Бога, да љуби и брата својега“ (Biblija, 2010: 1. Јн. 4: 7; 5: 21).

Стваралаштво, а не нестваралачко следовање, исправан је пут вере којој је потребно стварно знање којим вера напредује. То је стално „силажење разума у срце човеково“ (Biblija: Ps. 50: 10), стање које треба да достигне сваки одговорни верник. Овде треба рећи да је реч о процесу који искључује повременост и једностраност, захтева стално стваралачко напредовање. Отвореност савременог школског система за верске садржаје добра је могућност која захтева одговорност и добронамерност свих промотера тих садржаја. Ту нема места никаквом наметању, омаловажавању и супростављености због различитости убеђења, потребно је тражење добрих корелативних одредница које могу подстаћи сарадњу која доприноси свеопштем бољитку.

Васпитање и образовање као стваралачки изазови

У претежно материјалној култури цивилизације 21. века, када није сасвим јасно колики је или би требало да буде удео духовних и/или материјалних вредности у животу човека, васпитање и образовање постају изазов по себи. С једне стране, материјалним вредностима човек обезбеђује себи економски сигурнији и лагоднији живот у коме и неке духовне вредности постају (бар физички) доступније. Духовне вредности чине човека хуманијим и комплетнијим личностима, с друге стране, али често и сиромашнијим у социјално-економском смислу. Најбогатији људи данашњице у економском смислу нису најеминентнији научници и уметници, духовници и мислиоци, већ они који су успели да се најбоље снађу у тржишној утакмици на пољу енергетике, информационих и комуникационих технологија или естраде. У таквом друштвеном контексту отвара се изазов, поставља се питање како васпитати и образовати децу и младе – које особине желимо да развијемо у личности деце и младих и шта суштински одређује квалитет тих

особина? Ово је највећи стваралачки изазов савременог доба, који стоји пред свима који се или као родитељи и/или као учитељи и наставници баве васпитањем и образовањем деце и младих. О значају њиховог „посла“ за креирање будућности, беспредметно је говорити.

Постоји неколико дилема пред васпитачима данашњице. Прво, изузетно брз и интензиван развој наука и уметности, велики број информација и њихова доступност отварају дилему да ли је могуће васпитати и образовати децу и младе у складу са некаквим коначним списком компетенција, стандарда, исхода и слично који већ за неколико година могу постати превазиђени без обзира колико широко били дефинисани. Можда за тренутак могу да нас умире следеће речи: „Бити образован не значи стићи на неко одређено; то значи путовати са различитим погледом. Не треба се грозничаво припремити за оно што лежи испред нас, него с прецизношћу, страшћу и укусом радити на вредним стварима које су нам при руци“ (Piters, 1965).

Међутим, велико је питање коју и какву помоћ упутити деци да би досегла знање које ће, кад они заврше своје школовање, бити употребљиво, функционално и/или које ће њих учинити срећним и задовољним. Тако, на пример, информатичка писменост већ „губи на снази“, с обзиром на то да деца долазе у школу прилично оспособљена за рад на рачунарима и то не само у смислу неопходних вештина него и у погледу проналажења извора, селекције информација, програмирања итд. У том смислу, намеће се следећа дилема – постоје ли неке трајне вредности и/или врлине које можемо да развијамо код деце. Вероватно би се консензус у одговору на ово питање постигао око врлина попут истинољубивости, праведности, мудрости итд. Међутим, појам врлине данас је постао веома растегљив и вишезначан, па је вероватно и то један од разлога што васпитање деце пролази кроз једну од највећих криза (Radović, 2013: 314). Јер идеју

мудрости више не тражимо у Библији, у мудрим речима и записима апостола и проповедника, научника и уметника чије речи и дела вековима опстају, већ у насловима дневне штампе, твитовима, интервјуима „познатих“ и сл. Што је информација краћа, а слика провокативнија, то је „животна мудрост“ већа. Питање је да ли ћемо васпитање деце свести на читање новинских чланака и/или гледање телевизијских вести који најдетаљније и/или најбруталније преносе како се одиграва стварни живот уместо на читање књига (штампаних или електронских, свеједно) над којима морате да се замислите да бисте открили како би живот требало да функционише.

„Васпитање данас мора да подразумева оспособљавање појединца за: као прво, свесно самоодређење у личним животним, међуљудским, стручним, етичким и религиозним односима; као друго, васпитање треба да развија способност за сарадњу, јер сваки појединац има индивидуална интересовања и способности, али носи и део заједничке одговорности за укупне културне, друштвене и политичке услове у друштву у коме живи; и треће, солидарност са другима, јер личне потребе појединца и њихово остварење не могу бити оправдавани само остварењем индивидуалних циљева, већ је потребно заједничко ангажовање и сарадња са онима чије су личне могућности ограничене због социјално-политичких и економских разлога“ (Klafki, 2007: 544).

У оваквом схватању васпитања скривена је и следећа дилема – Ко је данас одговоран за васпитање деце? Да ли су то родитељи, наставници, медији, вршњаци и да ли је за све евидентније неуспехе на плану васпитања одговорно друштво у целини или је одговорност индивидуална (родитељска, наставничка или самог детета)? Ако дамо одговор да су сви наведени актери подједнако одговорни (и да је најмања одговорност на деци), заправо бежимо од преузимања одговорности за васпитање и образовање деце. Примери пожртвованих и доследних родитеља, стручних наставника са непроцењивим ен-

тузијазмом, ретких друштвених акција најбољи су показатељи одговорног и стваралачког понашања васпитача деце. И док је таквих примера, верујемо да је корелација вере и знања могућа, односно да је на изазове пред којима се данас налазе васпитање и образовање могуће одговорно, стваралачки и добронамерно одговорити.

Уместо закључка

Шта јесте стваралачка успешност? Вера сваког појединца да својим постојањем може да допринесе личној и колективној добробити и то на свој, посебан и оригиналан начин. Јер његово или њено постојање је различито од постојања других, те је и допринос сваког појединца увек другачији. Та различитост је пожељна; она не изазива сукобе по себи. Та различитост обогаћује постојање појединца и заједнице. Проблем савременог тренутка је како пронаћи јединство у тој различитости, заједничку идеју која ће да омогући стваралачку коезистенцију. У том смислу, поглед нам је уперен ка васпитању и образовању и онима који реализују те процесе. Васпитањем и образовањем би требало да под-

стакнемо разлике и истовремено на тој основи охрабримо веру у себе и друге. При том, треба имати на уму: „Нема, дакле, „бића-за-мене“ које није истовремено „биће-за-друге“: Хтети предавати (васпитати – прим. аут.) значи веровати у могућност образовања оног другог; хтети учити значи веровати у поверење другог у мене“ (Merije, 2014: 37).

Дакле, сматрамо да треба веровати и испитивати себе у својој вери. Треба знати и испитивати себе у свом знању, то јест не престати живети без сазнајне радозналости и критичког промишљања. Треба веровати у могућност суживота са другима, у нечему истим, а у нечему сасвим различитим од нас. Посебно треба веровати у децу – да они могу бити васпитани и образовани – и треба заслужити њихово поверење. Другим речима, треба им показати да ми васпитачи верујемо да је свако способан да учини нешто за себе и добробит других, те да свакоме треба дати право, али тражити и одговорност на путу сталног мирења вере и знања. Јер једино тај пут омогућава да оно што ми сматрамо добрим за себе и друге, то заиста и буде.

Литература

- Aјнштајн, А. (1998). *Moj pogled na svet*. Novi Sad: Stilos.
- *Biblija – Stari i Novi zavet*. (2010). Beograd: Sveti arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve.
- Ђорђевић, М. (1998). *Najlepše srpske besede*. Beograd: Prosveta.
- Индић, Т. (2009). *Tehnologija i kulturni identitet*. Beograd: Službeni glasnik.
- Јанарас, Н. (2000). *Azbučnik vere*. Novi Sad: Beseda.
- Клафки, В. (1985). *Neue Studien zur Bildungstheorie und Didaktik*. Basel-Weinheim: Beltz.
- Клафки, В. (2007). Osnove kritičko-konstruktivističke pedagogije. *Pedagogija*, 4 (541–549). Beograd: Forum pedagoga Srbije i Crne Gore.
- Колинс, Ф. (2009). *Božji jezik*. Beograd: Profil.
- Merije, F. (2014). *Obrazovanje je vaspitanje. Etika i pedagogija*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Питерс, Р. С. (2012). *Ciljevi obrazovanja – pojmovno istraživanje*. Beograd: Fabrika knjiga, Reč, 82/28, str. 13-48
- Радовић, В. Ж. (2013). Vaspitni efekti govornih aktivnosti nastavnika i učenika. *Učitelj*, 3 (313–325). Beograd: Savez učitelja RS.

- Rot, A. (2007). *Nauka otkriva Boga*. Beograd: Metapsiha.
- Svjetlov, P. J. (1936). *Religija i nauka*. Bitolj: Braća Pili.
- Zizjulas, J. (2003). *Dogmatske teme*. Novi Sad: Beseda.

Summary

Correlation of faith and knowledge is possible and needed and it means progressive creativity of all creative subjects in pedagogical work and education. Each single way is a destructive fact, which excludes individuals from the process of creating. This is why it is necessary to nourish culture of dialogue and culture of competition all the time in the most positive context, and this contributes to creative success apart from all the differences which we show and which we meet.

Pedagogical work and education are at the same time the right and obligation of each personality and all social communities. In the places where there is a good correlation between faith and knowledge, creative success of and individual and community is likely to be realised, whereas in the places where there is disharmony and a conflict between knowledge and knowledge, there are unavoidably two dangerous kinds of one-sidednesses called religious fantaism and scientific atheism. Since, our area has experienced the tragedy of each of them, with danger of a new one-sidedness nowadays, our opinion is that this piece should provoke all good intentioned creators to ponder upon and solve the correlation between faith and knowledge. Without depending on someone's orientation, which cannot be posed violently, we want to stress responsibility of each creator (particularly in the process of pedagogical and educational work of children and the young), which provokes good intentions. In this way, all differences get appropriate measure, become creative facts in creative coexistence of responsible and good intentioned creators.

Key words: *correlation, faith, knowledge, responsibility, good intentions, pedagogical work, education.*